

BÁTHORY GÁBOR TÖRTÉNETÉHEZ.

ELSŐ KÖZLEMÉNY.

Mikor *Serban Radul* oláh vajda 1611 július 10-én Brassó alatt megverte és szétszórta Báthory seregét,¹⁾ Forgách Zsigmond kassai kapitány már útban volt Erdély felé a magyar király hadaival és Thurzó György nádor, a győzelem hírére, kiáltványt intézett a rendekhez, fölszólítván őket, hogy szakadjanak el Báthorytól és térjenek Mátyás hűségére, a ki atyai oltalmába és pártfogásába veszi a szerencsétlen országot. Biztosította az erdélyieket, hogy a király régi szabadságukat szentül megtartja, és csak azt kívánja tőlök, hogy ezentúl *ne fejedelmet, hanem vajdát* válasszanak maguknak, a ki a magyar koronától való függését ünnepélyesen elismerje. Írt Báthorynak is, hogy bűneit megbánván, térjen eszére és előbb mondjon le Erdélyről, annak utána pedig boruljon a király lábaihoz, a ki vele született kegyelmességénél fogva, bizonyára könyörületes lesz hozzá.

Mert *Radul* jelentéktelen győzelmét olyan fontosnak tartották, s Nagy Andráséa hajdúk átpártolása olyan vérmes reményekre jogosította az udvari pártot, hogy már Erdély jövődöbeli kormányzása felöl tanácskoztak. Váradot a *Részekkel* együtt vissza akarták kapcsolni Magyarországhoz, a vajdára nézve pedig abban állapodtak meg, hogy legjobb lesz, ha a rendek 3—4 embert *kijelölnek* és felterjesztik a királyhoz, hogy tetszése szerint válasszon közülök. Így értelmelte Thurzó György nádor a «*libera electio*»t.

¹⁾ Történetíróink a brassai csatát általánosan július 9-re teszik, de *Radul* a nádorhoz szóló levelében határozottan azt írja, hogy *július 10-én* történt. (Orsz. Levéltár. Act. Thurz. fasc 94. m. 19.) L. *alább*.

Annyi bizonyos, hogy a fejedelemnek rosszul állottak a dolgai, mert Forgách diadalmasan nyomult előre, Kolozsvárt, Gyulafejérvárat könnyű szerrel elfoglalta s augusztus 4-én *Szász-Sebesről* hódolásra hívta föl az erdélyieket. Onnan pedig Szeben ostromára indúlt, erősen bizakodván, hogy a várossal együtt Báthoryt is hatalmába kerítheti. Thurzó nem győzött elég hálát adni az Istennek a jó szerencséért s bizonyosra vette, hogy rövid időn megálázza, semmivé teszi Báthory Gábort, *ezt a kevély, felfuvalkodott, gonosz életű ifjút*, a kit szíve mélyén mindig gyűlölt. Intézkedett is jó előre, hogy ki ne szökhessék Váradra vagy Ecsedre.¹⁾

De sehogy sem tetszett neki, hogy Forgách, utasítása ellenére, tüzzel-vassal hódoltatni akarja Erdélyt, mert mint tapasztalt államférfi attól tartott, hogy az erőszak utoljára is rosszra fog vezetni s a rendek a helyett, hogy az uralkodóház hűségére térnének, önállóságukat féltvén, Báthory körül csoportosulnak. Úgy is történt. A fejedelem, a ki mióta a hajdúk elárulták, minden reményességét a törökbe vetette s mint közhírrrel beszélték, megiratta a portára, hogy ha ebben a szükségében megsegítik: *«hát hitére fogadja, hogy maga is törökké lesz és az császárnak az hitére áll. Erdélyt, Havasalföldet, Moldvát kezében adja s még meg is metszeti magát . . . »*²⁾ — addig futtatta, szóval, ajándékkal és ígéretekkel biztatta a basákat, míg ezek, nem is várván a szultán határozott parancsára, segítséget küldtek Báthorynak és megfenyegették a nádort és Forgáchot, hogy üljenek veszteg, mert különben felbomlik a szent békekesség.

«Nagyságtoké a bűn — írja Ibrahim egri pasa 1611 aug. 3-án Thurzónak — mert Báthory Gábor ő hatalma és ő felsége ellen nem vétett semmit . . . sőt vétett volna is valami dologból, ő hatalma híre nélkül nem kellett volna Nsgtoknak az mostani hadakat föltámasztani rája . . . Ha Báthory Gábornak havasalföldi Radul vajdával valami dolga volt ennek előtte . . . mind ez két ország ő hatalmához hallgató, ismét lecsendesítetté ő hatalma».³⁾

Mikor pedig a nádor meghallotta, hogy török tatár hadak

¹⁾ L. alább.

²⁾ Országos Levéltár Act. Thurz. fasc. 88. m. 13.

³⁾ Orsz. Levéltár Act. Thurz. fasc. 77. m. 13.

jönnek a fejedelem segítségére, és ezért szemrehányást téve a budai pasának, kijelentette, hogy a hatalmas császár, megszegvén a békét, az egész kereszténységet magára zudítja: az egri pasa össze tanakodott a budai vezérrel és következőképen válaszolt:

«Erdélyország ő hatalmának eleitől fogván való nemzetségétől maradt szintén olyan országa s öröke, mint . . . az több, legkedvesebb országi. Valaki az ő hatalma akarátja ellen arra s abban lévő híveire föltámad, akár Raduly vajda légyen, akár az Nsgd akarattjából *Forgáchi Zsigmond*, akár egyebek azokon kívül is: ő hatalmának erős parancsolatja szerint . . . attunk segítséget . . . többet is adunk Erdély oltalmazására.¹⁾

De mielőtt a török fegyverek bele avatkoztak volna a dologba, olyasmi történt, a mire Forgách épenséggel nem számított. *Nagy András*, a hajdúk generalisa, tapasztalván, hogy a nádor nem tudja, sőt nem is akarja őt megvédelmezni jószágaiban és tartván attól, hogy Báthory visszanyervén hatalmát, árulását boszulatlanul nem hagyja: hirtelen, váratlan köpenyeget fordított s nagy hamar-sággal összeszedvén a hajdúkat, 1611 augusztus 15-én *Diószegnél* megverte a Forgách segítségére siető végbeli vitézeket, annakutánna beszökött Báthoryhoz *Szebenbe* és üldözőbe vette Forgách seregét. Ennek azonban nem volt bátorsága szemben fogadni a feldühöd, vérszomjas hajdúkat és Radul vajdával együtt megkezdé szégyenteljes visszavonulását s bár az udvar elhatározta, hogy német zsoldos hadat küld segítségére, szeptember közepén már kitakarodott Erdélyből.²⁾

Thurzó nádor, a ki a hajdúk elpártolása és a diószegi vereség következtében minden reményét elvesztette, már 1611 aug. 18-án azt tanácsolta a királynak, hogy egyelőre mondjon le Erdélyről és parancsolja vissza Forgáchot, mert a végbeliek elfutottak, a hajdúság mindenütt feltámadt, a nemesség késlekedik, a zsoldosok fizetetlenek, az élelem elfogyott, a várakban nincs őrség s attól lehet tartani, hogy ha Báthory török segítséget kap: elvész az ország, mint Boeskey idejében.³⁾

¹⁾ U. o. fasc. 77. m. 16.

²⁾ U. o. fasc. 1. m. 107.

³⁾ A nádornak 1611 augusztus 18- és 22-én kelt jelentései a királyhoz. U. o.

De Mátyás és az udvari párt — legkivált pedig *Forgách Ferencz* cardinalis, a kit azzal gyanusítottak és volt is valami a dologban — hogy öcsésének akarja megszerezni az erdélyi vajdaságot — kedvetlenül fogadták Thurzó tanácsát, elhatározták, hogy tovább folytatják a háborút és nem nyugosznak addig, míg Báthoryt ki nem vetik székéből. Mátyás különösen sokat várt Bethlen Gábor támogatásától, a ki titkos szerződésre lépett *Forgách Zsigmonddal* és bizonyos föltételek mellett megígérte, hogy elszakad Báthorytól és leteszi a hűségesküt a királynak. Ez volt egyik fő oka — a mint a nádorhoz írott levelében olvassuk — a miért a hadakat semmi áron sem akarta kivonni Erdélyből, mert ebben az esetben — úgymond — Bethlen Gábor ismét visszapártolt Báthoryhoz.¹⁾ Thurzó György félt a német katonaságtól és örömet kikerülte volna, de az udvar akaratával nem mert nyíltan dacolni s maga is belátta, hogy idegen segítség nélkül az országszerte rabló, égető, pusztító hajdúságot leverni, most már teljes lehetetlenség. *Kassára* gyűjté tehát a magyar tanácsosokat, a kik a vármegyékkel egyetértőleg azt végezték, hogy befogadják az idegen katonaságot, következő feltételek alatt:

1. Hogy ha ide jönnek az németek az mi hírünk és akaratunk nélkül avagy ezen a földön való generális uram híre és akaratja nélkül semmit se cselekedjék.

2. Hogy se végházakban se kerített városokban, se nemes emberek házaira ne szálljanak, hanem vagy mezőben vagy valahová szállítják, ott maradjanak.

3. Hogy pénzekben éljenek és az szegénységet ne rójják és ne erőltessék semmire.

4. Hogy mindjárt, mihelyt ez mostani dologban, ugymint *az hajdúk compescálásában* vég leszen, az mint ide jöttek, úgy ismég vissza menyenek.²⁾

Szó sem volt tehát arról a kassai tanácskozásokban, hogy a németek Báthory ellen induljanak, mert a nádor nagyon jól tudta, hogy ezt a török nyílt békeszegésnek fogja tekinteni és büntetlenül nem hagyja. De az udvari pártnak ez volt a titkos célja. Szeren-

¹⁾ A király leirata 1611 aug. 31-én a nádorhoz. (*U. o.* fasc. 18. nr. 15.)

²⁾ *Szerény*: Emlékek Bars vármegye tört. 29. l.

csére, mielőtt az idegen hadak Felső-Magyarországba érkeztek volna, Forgáchot már kiverték Erdélyből s Thurzó tapasztalván, hogy a külső segítség beavatkozása mily nagy fölháborodást okozott,¹⁾ és másfelől látván, hogy Báthory tisztességes föltételek mellett hajlandó a békességre: hazájához való szeretete erősebb volt a fejedelem iránt táplált személyes gyűlöleténél és anélkül, hogy erre a királytól fölhatalmazást kapott volna, alkudozásokba bocsátkozott Báthoryval.²⁾

Csakhogy nehezen ment a dolog, mert a fejedelemnek minden nyílt és titkos ellensége föltámadt, hogy a nádort békeséges szándékáról lebeszélje. «Mutassa meg Nagyságod — írja az Oláhországba menekült *Sarmasaghy Zsigmond* 1611 október 27-én Thurzónak, — *hogy nagyobb Mátyás király ő felsége egy olyan felturalkodott ifjunál . . . Egész Erdély kívánna megszabadulni az Báthory Gábor inségéből . . . ha ebbe maradna immár az erdélyi dolog, nagy szarvat emelne Nsgd Báthorynak, azt tulná, hogy tölle való feltében hatta félbe az dolgot Nsgd . . . Kigyót tartana ő felsége király urunk és Nsgd kebelében mindenkor*».³⁾

Sokan gondolkoztak így, nem csak Forgách táborában, *Kendy* és *Kornis* hívei között, hanem a nádor környezetében is, de Thurzó inkább kitette magát annak, hogy ellenségei rágalmazzák, gyanusítsák; elviselte barátjai, rokonai neheztelését, az udvar elégedetlenségét, a király rosszul palástolt gyanúját: még sem állott el attól, a mit hazájára nézve jónak, üdvösnek tartott.

Mátyás király végre is beleegyezett abba, hogy békességre lépjen az erdélyi fejedelemmel, ámbátor nyiltan kijelentette, hogy nincs meglegedve a dolgok folyásával és nem bízik a béke tartós voltában. Mert — úgymond — meggyőződött arról, hogy Báthory

¹⁾ Thurzó feleségének arra a tudósítására, hogy az emberek igen megháborodtak, mert Komáromba *németek* érkeztek, azt válaszolja, hogy nem kell tőlük tartani, kevesen lesznek és az ország mindig bírhat velök. (Thurzó György levelei II. k. 292. l.)

²⁾ Már 1611 szeptember 17-én azt írta feleségének, hogy hamarosan le fog csenedesedni minden «az mint immár is jó és alkalmas módot adott az Úr Isten benne, kirül most levelemben nem írhatok». (U. o.)

³⁾ Sarmasaghy levelét L. alább.

esküdt ellensége Magyarországnak és a hajdúsággal együtt keresi az alkalmat, hogy az ő híveinek árthasson.¹⁾

Az udvar hangulatára nézve jellemző az, a mit a nádornak Bécsben tartózkodó követe *Abaffy Miklós*, 1611 december 11-ről ír: «*Felette nagy jó akarattal volt ő felsége hozzám, sőt a tanács urak is, de hogy Kornis ide érkezett és Radul emberei, azótától fogva letett ember vagyok . . . most immár csak süveg vetéssel sem tisztel némelyi*».²⁾

Thurzó György még az 1611 év végén megkötötte a békét Báthoryval, de az ellenpárt, kiváltképen a két Forgách és *Dóczy András* szatmári kapitány vádaskodásai miatt, hogy Báthorynak eszeágában sincs a hajdúkat megzabolázni és fejedelemsége veszedelmet hoz az egész keresztyénségre: Mátyás király csak a következő év április havában erősítette meg a tokaji szerződést. Annyi bizonyos, hogy a hajdúk, különösen *Nagy András*, a ki nem fért a bőrében és fejedelemségről álmodozott, sok méltó panasza adtak okot és egy alkalommal a nádor komolyan megintette Báthoryt, hogy parancsoljon nekik, mert különben nem lesz a békességből semmi s a király új hadat indít Erdély ellen. A fejedelem, a ki most igazán ártatlannak érezte magát, mert mindent elkövetett, hogy a békességet föntartsa, csakhogy már a hajdúk úgy elhatalmasodtak, hogy senki sem birt velök, — Thurzó fenyegetésére következőképen válaszolt:

— Nem gondolná — úgymond — hogy Mátyás király ő felsége, minden igaz ok nélkül, rajta akarná megmutatni erejét és hatalmát: «de ha valaki minket háborgatni akar, holott ennél több hazánk nincsen, magunk oltalmáért mindent cselekedünk, az Úr Isten pedig nem az nagy erőben, hanem az igazságban szokta hatalmát megmutatni és híveit megsegíteni, kit az Úr Isten távoztasson, mert mi soha több békességet sem hadakozást kiváltképpen az magyar nemzettel nem akarunk s nem kívánunk szerzeni, hanem ezt akarjuk végig megtartani».³⁾

Báthory Gábor ígéretének, fogadásának őszinte voltát a kö-

¹⁾ Orsz. Levéltár Act. Thurz. fasc. 89. m. 25.

²⁾ L. alább.

³⁾ Báthorynak 1612 márczius 20-án kelt levele. U. o. fasc. 95. m. 19.

vetkezmények igazolták és itt kezdődik politikájának az a fordulata, mely csakhamar bukását okozta. Kibékült a szászokkal, kegyelmes volt Brassóhoz csak azért hogy a nádornak kedvét keresse és az udvart meggyőzze arról, hogy szívvvel lélekkel fenn akarja tartani a szövetséget. Elszakadt a töröktől, mert be akarta bizonyítani, hogy a magyar nemzetnek és a kereszténységnek tökéletes, igaz szolgálója, és mert gyűlölte a portát, tapasztalván, hogy hűségét, sok hasznosságát semmibe vesziks előbb *Nagy Andrást* bolondították, majd az annál hitványabb *Géczy Andrást* támogatták fejedelemségre való törekvésében. Nem hallgatott *Bethlen Gáborra*, a ki számtalanszor ismételte előtte, hogy a némettel való szövetkezés veszedelembé sodorja Erdélyt és mikor legnagyobb szüksége volt volna erre a kipróbált, sokat tapasztalt, bölcs államférfiúra, gyanújával, bizalmatlanságával, fenyegetőzéseivel oda kényszerítette, hogy nyílt ellensége, versenytársa lett és utoljára is kiforgatta őt székéből.

Megtanulhatta akkor, de már későn, hogy mennyit ér Mátyás királyljal való szövetsége, a szászok hűsége, régi ellenségeinek színes barátsága. Mert alighogy a török hadak előzönlötték Erdélyt, elárulta, cserben hagyta őt mindenki és Thurzó nádor, az egyetlen, a ki — bár nem szíve szerint, de fontos politikai okokból — védelmére kelt, nem birta kieszközölni az udvarnál, hogy derekas segítséget rendeljenek mellé, valaminthogy *Rhédey Ferencz* váradi kapitány, a ki utolsó pillanatig híven kitartott mellette, — sem volt képes megakadályozni az 1613 október 27-iki véres tragédiát, melynek értelmi szerzője *Ferdinánd* főherczeg, végrehajtói pedig *Abaffy Miklósnak* orgyilkos hajdúi voltak.¹⁾

¹⁾ Történelmi Tár 1879. évf. 359. 365. l. *Századok* 1896. évf. 128 l. Abaffy Miklós Thurzó nádornak vér szerint való rokona és Tokaj várának kapitánya volt. Hogy Báthory meggyilkoltatásának ő volt a főszerzője, Ferdinánd herczeghez írott jelentésén kívül *Bethlen Gábornak* 1621 május 25-én *Thurzó Imréhez* intézett levele is bizonyítja, melyben ezt olvassuk: «mivel egy oly meghitt, hasznos főemberre vagyon szüksége kgdnek, én jobbat nem gondolhatok *Abaji Miklósnál*, ki mind hittel köteles kegyelme-teknek s' mind atyafi fog lenni, ha azért tetszik, írjon felöle kgd s magának is irasson, én ellent nem tartok alámeneteliben s ha hadat kelletik expediálnom, ő reá bízom; felette örömet tartanám magam mellett, *de szégyény Báthory fejedelem haláláért rettenetes dolog a mint ellene iyyekeznek*

Kassa, 1611. július 5—6. Thurzó György nádor jelentései a királyhoz.

Hálát ad az Istennek, hogy minden dolgok jól folynak s a megrémült hajdúk seregestől térnek a király hűségére. Kemény föltételeket szab nekik és azt akarja, hogy a pórokat mind kivessék maguk közül és csak azok maradjanak meg hajdúságban, a kiknek *Bocskay* fejedelem szabadságot adott. Hittel kötelezteti őket, hogy a fő és a végbeli kapitányokra hallgassanak, ne gyülekezzenek és engedelem nélkül ne csatázzanak. Vezérüket és minden gonoszságok szerzőjét, *Nagy Andrást* kiszolgáltatták Forgách Zsigmondnak.

(Fogalmazvány az Országos Levéltárban. *Acta Thurz.* fasc. 1. nr. 99.)

Diószeg 1611. július 10. Miskolczi Nagy András Thurzó nádorhoz.

Megértették a hajdúkra való haragját, de ők ártatlanok Imreffy János volt az oka mindennek. Forgách Zsigmonddal keresztény módon megegyeztek, mert bennök sem hült még ki a régi magyar jó hír s név. Ő már a kapitányokkal együtt megesküdött a király hűségére, és szolgálatában feje fennállásáig meg nem fogyatkoznak. Kéri a nádort, hogy erősítse meg őt *Bajom vár* és *Nádudvar* birodalmában, annak felette küldjön hitlevelet neki, mert az emberek ijesztgetik, hogy nagy haragot tart rá. (U. o. fasc. 37. m. 17.)

Tokaj, 1611 július 14. Thurzó nádor levele Erdélyország rendjeihez.

Mátyás király mindent elkövetett, hogy a békességet fön-tarthassa és a keresztény vért kimélje. De Báthory Gábor fejedelem fözlaklatta Erdély nyugalmát s a mellett Lengyelországot,

az vitézlő rend, kiket bizony immár száma nélkül megfenyegettem rólla» (Bethlen G. levelei 305. l.)

Moldvát, Havasalföldet tüzzel-vassal pusztította. Ezért a király elhatározta, hogy megszabadítja őket Báthory zsarnokságától és az országot atyai kegyelmébe, pártfogásába veszi. Kéri tehát a nádor a rendeket, hogy *Forgách Zsigmond* bemenetelét semmi rosszra ne magyarázzák, hanem tanácskozzanak és maguk megmaradása felől minden jót végezzenek vele. A szabad választás jogát a király meghagyja a rendeknek és csak azt követeli, hogy a kit maguk közül választanak, az ne fejedelemnek, hanem csak *vajdának* nevezessék s ő felségétől való függését nyilván elősmerje. Az adót ezentul is fizessék meg a töröknek, nehogy haragjában megrontsa az országot. (U. o. fasc. 94. m. 17.)

Kassa, július 14. Thurzó nádor a királyhoz.

Tudatja, hogy az erdélyiekhez nyílt levelet bocsátott s Báthoryt is megintette, hogy mondjon le a fejedelemségről és a király kegyelmességére bizza magát. Fölszólította a Báthory zászlója alatt szolgáló magyarországi nemeseket, hogy térjenek a király hűségére és adják föl az erősségeket, különben jószágvesztéssel bűnhődnek. Pénzt kér, mert a végbeliek és Rákóczy vitézei fizetetlenek és megtagadták az engedelmességet. — (U. o. fasc. 94. nr. 13.)

A brassai táborból, július 14. Radul vajda Thurzó nádorhoz.

Értesíti, hogy a brassai mezőn *július 10-én* d. u. 3 óra tájban megharczott Báthory Gábor seregével és Isten segedelméből, fényes győzelmet nyert felette. A futók közül *tíz ezerig való embert* levágott.¹⁾ Rövid időn követet küld a királyhoz és kéri a nádort, hogy promovealja ügyét az udvarnál. Gondoskodjanak Erdély jövődjö kormányzása felől. (U. o. fasc. 94. m. 19.)

Kassa, július 17. Thurzó nádor a királyhoz.

Küldi *Forgách Zsigmond* és *Czobor* levelét, melyben írják, hogy *Radul vajda* Báthoryt megverte, a ki a csatából *Szebenbe*

¹⁾ Alaptalan dicsekvés.

futott. Nehogy az oláhok és lengyelek elfoglalják Erdélyt, Forgáchot haladéktalanul megindítja, addig is Cesare Gallót a vajdákhoz küldi.

A köznép és a nemesség, nem tudván az expedíció valódi okát, sok mindent beszél. Azt hirdetik, hogy az Erdélyi fennálló szövetség megsértetett és a jövő országgyűlésre nagy vihar készül. Jó volna tehát, ha a király felsorolná a támadás okait, hogy a hadsereget nem Erdély elfoglalására, hanem csak azért küldi, hogy Báthorytól megszabadítsa az országot, mielőtt a lengyelek és oláhok, a kiknek sokat vétett, bosszút állanának a nemzeten. (U. o. fasc. 94. m. 15.)

Kassa, július 17. Thurzó utasítása Cesare Gallo számára.

Födolog, hogy a vajdák Forgách Zsigmonddal egyet értsenek és különös gondjuk legyen arra, hogy Báthory ki ne szökjék Váradra vagy Ecsedre. Az erdélyiek szabadságát ne háborgassák. Jelöljenek ki 3—4 vajdának való embert, a kik közül ő felsége tetszése szerint választhasson. Figyelmeztesse Radult, hogy Erdélyhez nincsen joga, és tartozik átengedni a királynak. A várakat és kastélyokat hittel kötelezzék Mátyás hűségére. Az erdélyiek küldjenek követeket a szultánhoz vagy a budai pasához, kijelentvén, hogy nem akarnak elszakadni a portától, de Báthory zsarnokságát és kegyetlenségét tovább nem tűrhetvén, más vajdát választanak. Ha Erdély meghódol — a miben nem kételkedik — a hozzá csatolt negy vármegyét, úgy szintén *Váradot* a többi végházakkal együtt kapcsolják vissza örökösen Magyarországhoz. A jövődöbeli vajda soha többé ne éljen a *fejedelmi* címmeel és a királynak hűséget fogadván, ennek jeléül a magyar országgyűlésre követeket küldjön. Az arany-, ezüst- és sóbányák jövedelmeiből a király katonáit fizessék. (U. o. fasc. 94. m. 14.)

Kassa, július 30. Thurzó nádor a királyhoz.

Ezen a napon értesült, hogy Kolozsvár meghódolt Forgách Zsigmondnak. Gratulál a királynak és az ő bölcsességének tulajdonítja, hogy Erdélyt vérontás nélkül elfoglalhatják. Mindenre

gondot visel, erősen gyűjti a hadakat és *Nyír Bátor-hoz* szállítja. Megtudván, hogy három hajdú kapitány az erdélyi fejedelemnek katonákat fogad, parancsot adott Bosnyák Tamás füleki kapitánynak, hogy verje szét őket. Váradot és Ecsedet hódolásra szólította. Mint-hogy a nemesség, a törvényre való hivatkozással, insurgálni nem akar, mert sem a király sem a nádor nincs a táborban, derekasabb segítséget még eddig nem küldhetett Forgáchnak. *Cesare Gallo* nagy betegen fekszik Szathmáron, tovább nem mehetett, Thurzó Kassáról küldött hozzá orvost (U. o. fasc. 94. m. 16.)

Eger aug. 3. Ibrahim pasa Thurzó nádorhoz.

Szemrehányást teszi neki, hogy noha a békesség 20 esztendőre kötött, Magyarország már is fegyverkezik. Eleinte azzal hitegették a törököt, hogy a hajdúság megfenyítésére gyűjtik a hadat, de ez csak ürügy volt, mert a hatalmas császár országára és vasallusára támadtak. Most tehát parancsot kaptak a pasák, hogy minden más dolgot hátra hagyván, menten menjenek Báthory Gábor segítségére, a kinek semmi vétke sincsen s annak okáért a császár meg is fogja oltalmazni. (U. o. fasc. 77. m. 13.)

Kassa aug. 5. Thurzó nádor a budai pasához.

Megértette, hogy a török császár parancsára Erdélynek segítséget küldött s július 16-án kelt levelére következőképen válaszol:

«Ebben vagyok azért az dolog, hogy a hajdúságot jó módgyával leszállítván és csendesítvén, az mikor immár az ő felsége hadait mindenfelé haza akartuk volna bocsátani, találának meg bennünket az erdélyi atyánkfiai, jelentvén, hogy Báthory Gábor az lengyelek ellen és egyéb szomszéd országok ellen nyughatatlanokdván és sokképen vétvén, nem kevés hadakkal Radul vajdával együtt reá mentek és megütköztvén egymással, hadát Báthorynak igen megverték, ki miatt igen félelmes lött volna, hogy mind Erdély s Havasalfölde az lengyel királysághoz ne szakadjon, kiből sok zűr-zavar és veszedelem és romlások is következhetnek. Kérének azért bennünket, hogy most kész hadaink lévén, azok ellen megoltalmazzuk őket, *sőt nagy siralmas szemmel és szívvel pana-*

szolkottanak azon is, hogy Báthory Gábor minémü nagy nyomorúságban és inségben tartja őket. Sokaknak feleségeket megfertőztetvén, jószágokat, marhájokat elvevén, városokat feldúlván, sokakat közülök rabságban vetvén és iszonyú halállal is megöletvén, annyiban hozta volna igyöket és az ő nyughatatlanságával annyi ellenséget szerzett volna nekik, kik ellen nem állhatván és magokat nem oltalmazhatván, mind utolsó veszedelmek és romlások következnek. Lehetetlen dolog volna azért, hogy tovább már fejedelemsége alatt megmaradhassanak, hanem magoknak mást, olyat akarnak választani, az ki őket igazságokban megtartsa és oltalmazza és az *Zsitvatoroknál* való végezés szerént az hatalmas török császár erős frigye és hitleveléhez tartván magát, az hatalmas császár hűségétől teljességgel el nem szakadván, kedvét keresse ő hatalmasságának és az fényes portán lévő vezéreknek.*

Látván tehát igazságukat, hogy Erdélyt megmenthessék, hadakat bocsátottak oltalmazására, de ezzel a fennálló békesség ellen semmit sem vétettek. Kéri tehát a pasát, hogy Báthorynak többé segítséget ne adjanak, hadd válaszszanak az erdélyiek magoknak olyan *gondviselőt*, a kiből a portának is több haszna lesz. (U. o. fasc. 77. m. 14.)

A lippai vitézlő rend levele Thurzó György nádorhoz, 1611 aug. 8.

Illustrissime domine domine semper observandissime etc. Az Úr Istentől kívánunk Nsgdnak jó egészséges hosszú életet megadatni.

Meghozák minékünk az Nsgd levelét die septima Augusti Vasárnapon estve, melyet azon napon meg nem olvastathatánk, hanem másnap Hétfőn, közönséges helyen összegyűlvén, az Nsgd levelét fölszaksztván, az egész lippai vitézek előtt megolvastatók.

Az Nsgd írását megértettük, hogy Nsgd bizonyos számú lihető embereknek írásából nyilván megértette volna, hogy Báthori Gábor urunk ő felsége Lippát és Jenőt az töröknek ígerte volna, de mi még ez óráig azt az ő felsége akarattját és igyekezetit soha nem vettük eszünkben s nem is értettük, hogy ő felsége ilyen szép végházakat mind feleségestül, gyermekestül török kezében akart volna ejteni, hanem Radul vajdának országára való jövetelét tud-

ván, mind minket, mind az törököket reá indított vala ő felsége, minthogy Radul vajda ő felségének országára is jött, de király urunk ő felsége ellen és az kereszténység ellen való igyekezetit soha mi nem értettük ő fsgének, sőt mi azt tudtuk, hogy az szép conföderatió ő felségek között szépen megegyesedett és véghez ment, kinek mind fejenként felette igen örvendeztünk és az Úr Istennek is azon nagy hálákat adtunk, hogy ő szent felsége keresztén nemzetségünkkel egyessé tött bennünket. Hanem csak nagy későn meghallván generalis urunknak ő Nsgának haddal való indulását Erdélyre, vélekedvén azon, hogy ha ő Nsga urunk ő fsgé segítségére megyen é, avagy pedig ellene? az mikor megtudtuk volna az ő nsga bemenetelit, higgye Nsgd mi is nem kicsint szomorkodtunk rajta.

Az mi az Nsgd írását illeti ez helnek török kézben való ejtése felől, arról Nsgdnak mind kicsintől fogva nagyiglan, ilyen választ írhatunk, hogy az mely szép végházakat az mi régi jó hírű, nevű eleink sok vérek hullásával megvöttek s mind ez óráig meg is tartottanak az keresztyénségnek, mi is azokat valámig az Úr Isten megtart bennünket, fejünk fenn állásáig az török nemzetnek nem adgyuk, sőt ha ellenünk való igyekezetit értjük, szinte úgy vívunk ellenek, mint szintén az természet szerint való ellenség ellen. Nsgdat azért s mind az egész keresztyénséget azon kérünk, nsgdnak ne legyen ilyen vélekedése mi felöllünk, hogy mi az keresztyén nemzetségnek árulói lennénk s ez helyt török kézben adnók, sőt mi ez Nsgtok írásán mind fejenként nem keveset szomorkodunk. Mert Nsgtok meghidgye, hogy mi igaz keresztyének és igaz magyarok vagyunk, de Nsgd, elhisszük, hogy tudhattya és jól értheti ez helnek minemű vég voltát, minekünk ahhoz képest kell magunkat viselnünk.

Az hol minket Nsgd arra int, hogy az mi kegyelmes urunk mellől elálljunk, nyilván lehet az Nsgdnál, hogy minden helekben mindenek az régi jó szokás szerint hittel kötelesek ő felségéhez mind kicsintől fogva nagyiglan, mostanis pedig azon hittel vagyunk mi is kötelesek ő felségéhez s mind pedig Erdélyországhoz. Urunkat ő felségét pedig székiben és országában tudgyuk bizonyosan lenni.

Mi csoda móddal illenek azért hozzánk Nsgos uram, ha mi a mi urunk, s fejedelmünk mellől el állanánk? Mindgyarást az

élő Istent megtagadnók, az kinek szent nevére megesküdtünk. Király urunk ő felsége előtt s mind pedig Nsgtok előtt micsoda hitelünk és tisztességünk lenne, ha az mi urunk, fejedelmünk mellől most elállanánk, az kinek mind fejenként hittel köteleztük magunkat és kinek immár sok javaiban is részesültünk. — Az Úr Istennek szörnyű büntetését soha mi el nem kerülhetnők, kapunkon is micsoda szívvel mernénk ki járni, retteggetvén bennünket az hitetlenség. Sőt mi Nsgdat azon kérjük mind fejenként, hogy mi maradgyunk békességesen, ez ideig az török nemzetnek ha mi igyekezeti, szándéka nem volt is reánk, immár annál is inkább ne legyen valami reánk való indulása és igyekezeti. Mivelhogy mi király urunknak is ő felségének az törökkel való frigyét, kötését értettük lenni, mi most is azképpen úgy tudgyuk, hogy ő felségének kötése, frigye volna velek.

Nsgdat ezenis kérjük, hogy az kiknek közülünk az ő felsége birodalmában jószági vadnak, azok ne foglaltassanak el Nsgd, mert csak immáron is sokan megszorodtanak jószágoknak elfoglaltatása miatt és marhájuk elvétele miatt. Minekünk Nsgos uram nem kicsin gondviselés ez végházakat az keresztyénségnek megtartanunk, kiért az egész keresztyénségtől dicséretes jókat és érdemes nevet remélnünk mindenkor.

Nsgd generális urunknak is ő nsgának írja, hogy ő nsgtól ne bántassunk meg jószágunkban, marháinkban, ő nsga ne foglaltassa jószáginkat, hanem kinek-kinek jószági, marhái maradhassanak meg, az kiket sok jámbor szolgálatunkkal és az véghelyeknek hiven való őrizésével találtunk. Az kiknek házacskáink oly helyeken vadnak, azok is az mostani hádak miatt ne pusztíttassanak el.

Az hul pedig Nsgd arra int bennünket, hogy mi Nsgdat hirekkel értessük, Nsgd bölcsi ítélete lehet azon, hogy mi akar az kicsinyben s akár az nagy dologban szegjük meg hitünket, az mindegy. Mi elhittük azt Nsgos uram, hogy az mi hír írásunk nélkül is Nsgd mindeneket ért mindenkor és jól is tud Nsgd. Sőt mi Nsgos uram oly reménségben vagyunk, hogy az Úr Isten ő felségek között ez mostani fölindult háborúságot minden szép egyeségre és békességre hozza, kit ő szent felsége teljesítsen meg és engedgyen, hogy az idegen nemzetségek ne örvendzessenek az keresztyénségnek egymáson való üldözésén és vérek kiontásán.

Nsgdat kérjük mint urunkat, hogy ha mi fogyatozás ez mi Nsgd-nak való irásunkban volna, azt minékünk Nsgd megbocsássa és semminek Nsgd ne tulajdonítsa, hanem az mi *deáktalan voltunknak*. Ezeknek utánna az Úr Isten . . tartsa meg sok esztendeig jó egésségben. Datum ex arce . . . die octava mensis Augusti 1611.

Illustrissimæ M. V.

servitores paratissimi

Michael Dengelegi capitaneus Lippaienses ac universitas tam equestris quam pedestris ordinis militum et nobilium inhabitatorum Civitatis Lippaiensis.

Illustrissimo domino domino Comiti Georgio Thurzó sacre Regiæ majestatis suppremo Consiliario, Palatino Hungariæ, nec non Comiti perpetuo Comitatus Arvensis, domino domino nobis semper gratiosissimo.

(Eredetije az országos Levéltárban Act. Thurz. fasc. 36. m. 11.)

Kassa, augusztus 18. Thurzó nádor a királyhoz.

Forgách Zsigmond gondatlansága miatt veszedelem támadt. *Nagy Andrást*, a nádor tudta és beleegyezése nélkül nem csak szabadon bocsátotta, hanem még a hajdúserég élére is állította. Az álnok ember pedig csak leste az alkalmat, hogy ismét rabolhasson, kárt tehessen. Beszökött Báthoryhoz Szebenbe, és nagy hamarsággal visszatérvén, *Bajom* várát elfoglalta. Annak utána összegyűjtötte a hajdúságot és a végbeli vitézeket *Dioszegnél* aug. 15-én szétverte. Egy részük Báthoryhoz állott. Forgách az oka mindennek, mert ha Erdélyben nem erőszakoskodik, hanem *Kolozsvárott* megállapodva békességesen tanácskozik a rendekkel, az ország önként hódolt volna a királynak. Legnagyobb hibája az, hogy *Nagy András* által rászedette magát. Most már a végbeliek elfutottak, a várakban nincs őrség, a pénz és az élelem elfogyott, a nemesség nem akar felülni, a hajdúk mind elpártoltak, a török segítség útban van, a nádornak tehát az a tanácsa, *hogy le kell mondani Erdélyről*, mert különben ismétlődni fog, a mi Bocskay

alatt történt és elvész az ország. *Keczer Andrást* mint futárt küldi a királyhoz. (U. o. fasc. 1. m. 107.)

«*Ex castris ad Crasna positis*» augusztus 30. Nagy András hajdú generalis Thurzó nádorhoz.

«Szolgálatom után adgyon Isten kegyelmednek az jókban jó szerencsét. Az kgd ennehány rendbeli álnok, hitegető, hamis leveleit minden részeiben láttam és olvastam, de nem én vagyok az hitetlen, hanem ti vadtok, mert meg sem fogtatok vala s, immár mint *Bajont* s mind az debreczeni harminczadomat elvetted vala és másnak adtad vala. Hitetek ellen az én elválásom Mátyás királytól ez volt, hogy Füzy István Erdélyben mind az hirdeté, hogy kgd neki atta az nádudvari kapitányságot, és azt harminczadot Tokajban Öze Demeternek. Az ti álnok leveleitekből minden *zigánságtokat* megértettem, de nekünk igazságunk vagyon, *mert mi inkább egy lábíg mind meghalunk, sem hogy mi bálcánt imádjunk*, de az Isten titeket semmi útatokban meg nem áld, mert látja az Isten, hogy az ő tisztességében akartok *practicálni*, kiért az Isten fejetekre vonja az ő ostorát. Ám szépen járt Bosnyák uram is az pápista urakkal. Elsőben is megmutatta az Isten rajtatok esett haragját, azért honnét vagyon ez az ti hitetlen, hamis praktikátok, hogy te azt írtad az király képének, hogy engemet behivasson és *magamat az kapitányokkal együtt elolcson és az hajduságot mind le rágassa*. Mit vétett az én kegyelmes uram, avagy én kegyelmedeknek, hiszen nem ugy esküdt meg Mátyás király s kglmek az én kegyelmes uramnak, hogy ti Erdélyre jőjjetek, és magatok hitlevelit visszük arczul ő felségével együtt ez napokban, az Isten az hamis hitetekért megver. Az holott azt írod az levélben, az kit az vitézeknek ír kgd, hogy én vagyok állhatatlan, hamis hitű, látja Isten, hogy minden zür-zavarnak az fő okai ti vadtok, az élő Isten előtt is adjatok számot minden keresztyén atyánkfiaiának vérek hullásáról. Értem minden *zigánságtokat*, de nem segít meg az Isten benneteket. Ilyen jó hírt írhatok kgdnek, hogy Szeben alatt addig hántatá Forgách uram magát, hogy ennehány száz keresztyén atyánkfíát, az maga hadabelit, hagyott ott az mezőn, elnem állhatta az sárt, hanem nagy szégyenére elszaladt Medgyesben.

Minthogy hivatja az ország népét az gyűlésre, magam is ihon megyek, az foglalókkal bizony szemben is leszek ha Isten erőt ad reá, mátul fogva negyed napig Forgách urammal. Azért az élő Istent hívjuk segítségül, mert mi igaz magyarok és keresztyének vagyunk, *de ti az sok jószágért, kincserít az Isteneteket is megtagadgyátok*, kiért az élő Isten szégyenitsen meg benneteket. Kegyelmednek barátja *Nagy András generalis capitaneus mpr.* (U. o. fasc. 36. m 10.)

Szathmár, szept. 14. Kis Lukács Thurzó nádornak.

Az a hir, hogy Forgách hada a Székelyföldre szállott és csak *Petrasco* vajda maradt Szeben alatt, de a székelyek hódoltatásával fölhagytak, mert a hajdúk Erdélyre törtek. Most Szász-Megyesnél táboroznak Radullal és *Kendy István*nal, a ki három ezer lengyel kozákkal csatlakozott hozzájuk. Nagy András Fejérvárról izenget Báthorynak, hogy jönné ki hozzá, mert a hajdúk fizetetlenek és szökdőznek mellőlle. De Báthory azt felelte, hogy Szebent pusztán nem hagyhatja, mivel 5—600 embert a város népe könnyen levághatna. Azt beszélük közhírrrel, hogy Báthory tanácskozik Forgách Zsigmondal és Radul vajdával. Ha megértik az hajdúk, hogy mi készül ellenök Magyarországon, futvást jönnek majd ki feleségük, gyermekük oltalmazására. (U. o. fasc. 39. m 6.)

Szathmár sept. 19. Cesare Gallo Thurzó nádornak.

Nagy András Szász-Sebeshez szállott, mindössze 800 török és tatár van táborában. Báthory kegyetlenül megsarczolta a szebenieket. Forgách, Radul és Kendi Brassóban időznek. Nagy András Báthory hűségére hódoltatja a nemességet. Úgy kellene ártalmatlanná tenni, hogy a hajdúk lakóhelyét fölégetnék, feleségüket, gyermeküket fogságba hurczolnák. Akkor aztán kitakarodnának Erdélyből, a rendek pedig a királynak hódolnának, de így azt beszélük: mi tévők legyének, ha Forgách bezárkózott Brassóba és nem gondol velük? — Radul is haza készül, mert a török Oláhországot meg akarja támadni. (U. o. fasc. 87. m. 23.)

Szathmár, szept. 22. Ugyanaz a nádorhoz.

Károlyi Mihály elbeszélése után jelenti, hogy Báthorynak 20 ezer embere van a törökkel együtt. A minap 500 török ment Debreczenbe, a hajdúk megvendégelték és zsákmányra indulván, Böszörmény táján valami 200 embert vágtak le a király hadából. Örvend az idegen katonaság befogadásának, mert csak azok segítségével lehetne a hajdúságot levetni, de attól fél, hogy a sok disputatio és tanácskozások miatt utoljára is kárt vallanak. Épen most érkezett hozzá egy paraszt, a kit ő Forgáchhoz küldött, de útközben török kézbe került és alkalma volt körül nézni a táborban. Beszéli, hogy Báthory Nagy Andrással és a törökkel Fogaras felé indult, *Bethlen Gábor*, több urakkal együtt mellette van. (U. o.)

Szathmár, okt. 2. Ugyanaz a nádorhoz.

Forgáchtól két hónap óta nem kapott tudósítást. Örvend, hogy a nádor 4 ezer embert küldött át a Tiszán, hogy a hajduk lakóhelyeit elpusztítsák. Thurzó személyes táborba szállásától minden jót remél, mert a királyi hadak között fönntartja a fegyelmet és az ellenség meg fog rémülni. Báthory Brassó alá szállott, de táborában nagy szükség uralkodik. Az a fődolog, hogy a hajdúságot leverjék. A szathmáriak 200 lovagot és 200 gyalogot kérnek a nádortól, mert Dóczy mind egy szálíg elvitte a vitézljő népet. (U. o. fasc. 87. nr. 27. 28.)

Jászvásár okt. 27. Sarmasághy Zsigmond a nádorhoz.

Illustrissime Domine domine patrone gratiose etc. Az úr Istentől minden jókat kívánok Nsgdnak kívánsága szerént adatni.

Az király urunk ő felsége hadai Erdélybe érkezvén, hozzák elsőben is én kezemhez az Nsgd és Forgách uram leveleit, kikbe int és parancsol vala Nsgtok minden rendeknek köztünk, hogy király urunk hűségéhez hajoljunk és ő felségének s generalis uramnak is engedelmesek lennénk. Annak okáért mind én magam mingyárást engedelmes löttem mindenbe, mind az leveleket mindenfelé elküldözvén, intettem egyebeket is hasonló hűségre. Foga-

nattya is volt az Nsgtok parancsolatyának mert minden városok és sokan az országbeliek közül jó kedvvel ragaszkodának ő felségéhez. De az mint rész szerént valami változások történének Erdélybe, az sem gyógyulhatatlan seb vala, sőt ezután is könnyű mód lehet benne hogy egy értelemre jöjjenek minden rendek Erdélybe, csak Báthory Gábornak kevés pártartóinak (kik inkább mind magyarországiak) mutassa meg Nsgd és ismertesse meg vele, *hogy nagyobb Mátyás király ő felsége egy olyan felfuvalkodott ifjunál.* Most is mind Brassó, Segesvár, Medgyes, Colosvár és a többi király urunk hivei, szívvel pedig egész Erdély kívánna megszabadulni az Báthory Gábor inségéből. Minthogy pedig én lő jó példaadó az Nsgd parancsolattyának megfogadásában, minden szerencsétlenség és nyomorúság mindenek felett engemet találá. Seregét reám küldvén Báthory, feleségemet gyermekinkkel és minden házunk népével nem kevés ezer forintot érő marhájjukkal együtt véletlenül Szamosujvárba vitette, marháink praedára jutván, házam népe még most is fogságban vagyon mind. Én magam ellen is népét bocsátván véletlenül útamba környül fogának, egy erdőbe egy dolmánba, egy szablyával szaladtam és gyalog mentem Medgyesbe az táborba Forgách uramhoz. És így feleségem, gyermekink, minden házunknépe, jó szolgálk, marháink, szép jószágink töllem elkelének, hazámból is kibúdotam. Ezzel bizonyítottam hűségemet király urunkhoz és szófogadó voltomat Nsgdhoz.

Megítélheti bölcsen Nsgd mint kellenék hadni az erdélyi városokat, sok főnépet s mindnyájunkat ilyen állapotunkban, kik az ő felsége és Nsgtok parancsolattyára mindenünket sőt életünket is devoveáltuk. Ha Erdélyt Báthorynak engedi, mely szörnyű romlásunk következék? Az egész szászságnak, sok főnépek bizonyos veszedelme lenne az Tyrannus miatt. Mit gondolhatna minden ember arról, hogy az kik ő felségéhez bíztak és ragaszkodtak, elhagyatván, hűségeknek ilyen keserves fructusát vennék? Erdéllyel pedig Havasalfölde és Moldva ő felségétől elidegenülne mindenképpen. Mind Báthory, mind külső nemzetek sőt az pogánság is nagy erőtlenségének vagy felettébb való egyéb fogyatkozásának király urunknak, fognák azt tulajdonítani.

Nagyságod megbocsássa: simplex est oratio veritatis, bátran de igazán is írok Nsgdnek, ha ebbe maradna immár az erdélyi

dolog, nagy szarvat nevelne Nsgd Báthorinak, azt tudná, hogy tőlle való féltébe hatta félbe a dolgot Nsgd. Ő nem mulatná el valamikor alkalmatossága lehetne. Kigyót tartana ő felsége király urunk és Nsgd kebelében mindenkor. Az hajdúknak is mind szarvok s mind insolentiájok nevedeknél nem sokára. Könyörgök ezért Nsgdnak és velem együtt mind az erdélyiek: ne szerezzék békességet (ki soha állandó nem lehetne) Báthoryval. Az indisciplinatus seditiosus, álhatatlan hajdúságnak is nevét is tegye semmivé, mely hajdúság bizonyos veszedelmére támadott, mint az pestis az magyar nemzetnek.

Azon is könyörgök Nsgdnak, ha Bogdány János vagy Bogdányi Ferencz Nsgdat az én kövesdi és sarmasághi ős jószágom felől valami formán megtalálja és magának kívánná valamelyik: semmi jó választot ne adgyon Nsgd nekik. Mert halhatatlan csalárdsággal cselekedtek velem, életemet is kicsin hogy el nem fogyatták. Magam bővebben arrul való dolgunkat megbeszéllem Nsgddal rövid nap. Az Úr Isten Nsgdat mindennemű dolgaiban tegye jó szerencsésé és tarcsa meg minden jókban. Datum Jassy in Moldavia die 27. octobris 1611.

Illustrissimæ D. V.

servitor perpetuus devinetissimus

Sigismundus Sarmasághy mp.

P. S. Ez az moldovai vajda is boérival egyetemben szüből kíványa az Báthory Gábor ellen való progressusát király urunk hadainak. Segítséggel is ígérük magokat.

Thurzó lt. fasc. 94. m. 22.

Illustrissimo Domino Domino Comiti Georgio Thurzó de Bethlenfalva etc.

Bécs, 1611 deczember 14. Abaffy Miklós Thurzó György nádorhoz.

«Az Nagyságod levelét, melyet 6. napján ennek a hónapnak írt Tokajból, ma adák kezemhez, melyből értem, hogy tanácsurakkal egyetemben írt Nsgd ő fölséginek az erdélyi állapotról és hadakozásunkról. Mely íráshoz képest itt az udvarnál megcsendesettek az Nsgd felől való szóllásba, gondolom, ha az Úr Isten Nsgodat közzéek hozza, annál inkább befogják szájokat. Az erdélyi fejedelem

követeit nem akar addig ő fölsége expediálni, míg Nsgd ide nem érkezik, elég busulásban vadnak, holott immár sem követséget nem mondhatnak ő fölséginek, mivel eljövetelek után nagy változások lének. Radul vajda e héten bejő, Kornis Zsigmond itt vót és kardinál szállásán öszve szállalkoztam vele. Az papi rend felette pártját fogja Radulynak, sőt ugy értettem, hogy Radul nevével leveleket iratott itt Bécsbe Cornis az pápa és spanyor király követeinek, hogy azoknak intercessiójokra királyunkat inkább Radul akaratjára hajthassák. Magam felől azt irhatom Nsgdnak, ő fölseginél audientiam vót, még lakodalma előtt. Felette nagy jó akaratral vót ő fölsége hozzám sőt az tanácsurak is, de hogy Kornis ide érkezett és Radul emberei, azótátul fogva letett ember vagyok, a kik ez előtt nagy becsülettel vótak hozzám, most csak süvegvetéssel sem tisztel némely. Ma negyedik supplicatiót attam, szóval is megmontam ő fölséginek, hogy ő fölsége tovább ne tartóztatna, mert köcségem elfogyott. Hónapig elvárom, de tovább immár nem várhatok, annyi köcségem nem maratt hogy postán mehessek vissza, hanem más atyámfiái segítségek által kelletik haza vontatnom. Ő fölsége ma vadászni ment az királyné asszony is vele, egyéb hírt Nsgdnak nem írhatok». (U. o. fasc. 38. m. 14.)

Várad, 1612 január 8. Báthory Gábor fejedelem a nádorhoz.

Biztosítja, hogy a békességet és a magyar nemzettel való szép egyetértést szentül megfogja tartani és egyenes, igaz jó akaratnál egyebet Thurzó sohasem fog benne tapasztalni. Intézkedett, hogy a hajdúk közül a parasztot és jobbágyot kiválogatván, régi földesuraiknak adják vissza.

A levél utóirata a fejedelem saját kezével: «Kérjük azért Nagyságotat, mint immár jó akaratból megemertetett jó akaró urunkat, atyánkfiát, hogy Nsgd mint igaz magyari és ilyen nagy hivatalban lévő tekintetes keresztyén ur, az magyar nemzetnek megmaradását viselje és hordozza úgy szemei előtt, hogy mindenemű ellenségei ellen szép szabadságában, örökös békességében sok háborúságok után jam tandem respirálhasson és az köztünk mostani véghez ment szent békesség örökké maradhasson. Mi részünkről pedig bizonyos legyen ebben Nsgod, édes hazánk mellett

sem kárunkat sem értékünket sőt ha kivántatik életünket is hazánknak szabadságáért nem szánnyuk elfogyatni. Az . . . szolgálatban vagyon is módunk, mert valamit mi akarunk Havasalfölde is azont, ez az mostani moldovai Stépán vajda is azont, mert én szerzettem neki az hatalmas császártul, csak vegye ő felsége az magyar király illendőképen szolgálatunkat, megmutatom, hogy az magyar nemzetnek igaz szolgája vagyok. (U. o. fasc. 95. nr. 18.)

Ecsed vára január 19. A fejedelem a nádorhoz.

«Nem tudgyuk mi okból, Nsgdnak felmeneteli után Forgách Zsigmond (a ki sem minékünk sem az magyar nemzetnek, így cselekedvén, jó akarója nem lehet) *Fekete Pétert*, több ahhoz hasonló latrokkal az Tiszán ide mi felénk által küldte egynehány kapitányság aljával és az mely jobbágyságot az mi commissariusink az hajdúság közül kivettenek, azokat zászlója alá fogadgya, esketi és oltalmazza, sőt azzal biztatja, hogy az mely helyeken most vadnak, csak mi mellőlünk elálljanak, nem csak megtartja . . . de királlyal ő fölségével ismég megerősítetteti és privilegiumosítottatja őket». Minthogy pedig ez a cselekedete a tokaji végzés ellen van és nyilvános békerontás, kéri a nádort, hogy ne hagyja annyiban a dolgot, mert Dóczy és Forgách azt hirdetik, hogy ők csak a királytól függenek és nekik sem az ország sem a nádor nem parancsol. Ha minden áron háborút akarnak indítani, a fejedelem nem lesz oka semminek, és eddig is csak Thurzóra való tekintetből tartotta vissza hadait. (U. o. fasc. 93. nr. 10.)

Szeben, márczius 5. Ugyanaz a nádorhoz.

Tudja, hogy rossz akarói Forgách és Dóczy örökösen ingerlik a nádort ellene, de csodálkozik, hegy hitelt ad nekik, holott ő többször kijelentette, hogy a szent békességet, a mire megesküdött, fentartja és pórázon nem akar hitet hordani. Nem tartja magát Dóczyval és Forgáchcsal egyenlőnek, barátságukra sincs szüksége, azoknak a szívét csak a gyűlölség és *rancor* viseli. Kéri a nádort, hogy ne kételkedjék benne, hanem küldje emberét a Tiszához és győződjék meg arról, hogy a hajdúk közül már kihányatta a póro-

kat, a többiek pedig békességben vannak lakóhelyükön. Gondot visel arra, hogy a ki az elmúlt romlásnak és veszedelemnek *egyik fő oka* volt¹⁾ érdeme szerint bűnhődgyék. De a nádor is büntesse meg az olyan felfuvalkodott, visszavonó embereket, kik miatt «az magyar nemzet egymás vérét nádály módra szíván, az egész világ csúfja ne legyen». (U. o. fasc. 93. m. 12.)

Vác, márczius 15. Dóczy István kapitány a nádorhoz.

«Nagyságodnak azt akarám értésére adnom, az gyulai bék két törököt küldött az budai bassához, kiktől azt izente, hogy *Gábort*²⁾ valami asszonyállat késsel verte volna által, és így megholt volna, kik csak tegnap estve érkeztenek az bassához, igen nagy híre vagyon Budán. *Nagy András* is két kocsin küldötte embereit az bassához, ő is vajdaságot kíván, az kin, mondgyák, *igen nevetköznek az törökök*. Ezt csak ma estve felé hozák az hírt, röggel mindgyarást bekültem, hogy valóságosképen végire menjenek az Nagy András követi is mi végre vadnak Budán, előljáróban ezt akarám Nsgdnak értésére adnom». (U. o. fasc. 57. nr. 13.)

Gy.-fejérvári, 1612 jun. 10. Báthory a nádorhoz.

Illustrissime domine affinis nobis observandissime salutem etc.

Az Nsgd becsületes levelét Fejérvárott létünkben adák meg, melyből értjük mind királynak ő fsgének mind penig Nsgdnak intercessióját az közönséges Szászság mellett. Nsgdnak talám az dolgot sinistre atták eleiben, mert az az dolog nem illeti közönségesen az szászságot, mert azok közül sokan vadnak, kik mi ellenünk nem véttenek, sőt sok kegyelmességünket mutatván hozájok, mi sok hasznokat vöttük.

Hogy penig Nsgd az szászság dolgát bizonyosban ércse, az mi Szeben állapottyát illeti annak occupálását sem csak magunktól hanem az egész ország akarattyából cselekedtük. Egy város

¹⁾ Kétségtelenül Nagy Andrásra czéloz.

²⁾ T. i. a fejedelmet.

penig nem is praescribálhatna fejedelme ellen, de az szebeniek be sem akartak bocsátani bennünket. Báthory Andrásnak is halála az miatt történt volt, hogy ők nem bocsátották volt be. Akarván azert jövődő megmaradásunkról gondot viselnünk, az ország akarattya-ból azért cselekedtük, kinek csak immár is hasznát vettük.

Beszterczének penig, Segesvárnak, Medgyesnek, Szász Sebesnek, és Colosvárnak mostan is semminemű bántási nincsenek, nem is voltak, az mint Nsgd az Kamuthy Farkas uram Nsgdnak küldött mostani articulusból megértheti, tudván mi is azt, hogy országunknak egyik része (az mint Nsgd is írja) az Szászságbul áll. Csak hadnának békét efféle sok fele való tévelygésnek, nem hogy háborgatnók őket, de vérünk hullásával is igyekeznők oltalmazni, az mint eddig is azokat, kik az hűség mellett megmarattanak, oltalmaztuk.

Az mi az brassaiak dolgát illeti, Nsgdnál nyilván lehet, ez ideig is minemű sok practicájok volt azoknak mi ellenünk, nem annyira az német nemzetséghez mint az lengyelhez, de kiváltképpen az törökhöz confugiálván, sok praktikákkal minket is vádolván, kötötték magokat és veszedelmünkre igyekeztenek volna, ha az Úr Isten elővitte volna igyekezetekben őket. Mind ennyi vétkeket is azért nem tekéntvén, az mint nsgd az articulusból is megéri, mostan is bizonyos választott emberink vadnak hozzájok, kik által intjük őket, hogy minden ezideig való rebellióknak békét hagyván, térjenek az elébbeni hűségek szerint hozzánk, melyet ha megeselekesznek, mind királynak ő felségének mind penig Nsgdnak mi is kedveskedni akarván, megkegyelmezünk nekik, így hogy ezután ne újicsák afféle dolgokat, és ne találtassanak semminemű vétekbén és practicalásban ellenünk. Ha penig meg nem akarnak térti, nincsen mit tennünk, fegyverrel is meghódoltatjuk őket.

Nsgdat azért kérjük szeretettel minden ellenünk való informatióknak Nsgd hitelt ne adgyon mingyárást, hanem ércse magunktól is meg, ő fsgét is penig Nsgd úgy informálhatja felőle, hogy az ő fsge tekintetiér ennél nagyobb dolgot is megeselekednénk, ki magunk ártalmára nem lenne és ő fsgének mindenkoron szolgálni igyekeznünk.

Török hireket mostan Nsgdnak nem írunk, minthogy még csak közönséges hírrel halljuk, mindenfelé emberink lévén, ha

bizonyosan végére mehetünk, Nsgdnak mingyárást éjjel nappal értésére agyuk. Hadainknak behozását pedig semmire Nsgd egyébre ne véllje, hanem hallván az közönséges hireket, idején gondot akarunk viselni magunkra és országunknak megmaradására. Mindazáltal Nsgdnak sem árt az confederatio tartása szerint parancsolni az vármegyékre mindenfelé, lennének készen ha kívántatnék valamiféle ellenség ellen. Szegény megromlott országunknak és az egész magyar nemzetnek megmaradására viselhetnénk idején gondot, mert féltő hogy az töröknek az kazullal való megbékélése az magyar nemzetnek meg ne árcson.

Az mi az pasák dolgát illeti, arra is szorgalmatos gondunk léssen, im mingyárást parancsolunk Tasnádra és bizonyos postákat szeresztetünk. Az salvus conductust pedig ítéljük, hogy eddig Nsgdnak régen megatták. Nsgdat kérjük, Nsgd ne késlelje az következőt, henem mennél hamarabb bocsássa alá. Nsgdnak mi is ennek utánna is minden dolgokban kedveskedni igyekezünk. Isten éltesse jó egészségben sok esztendeig Nsgdat. Datum in Civitate nostra Alba Julia die 10. mensis junii Anno domini 1612.

Illustrissæ D. V.

servitor et affinis addictiscimus

Gabriel princeps.

Illustrissimimo domino Comiti Georgio Thurzó de Betlehemfalva etc et.

(A nádor Bicsén jún. 22. kapta.)

(Act. Thurz. fasc. 93. m. 15.)

Szeben, június 21. Ugyanaz a nádorhoz.

Teli torokkal hirdeti az áruló Géczy András, hogy az dolgát a portán a lengyel és a magyar király támogatja, de Báthory nem akarja hinni, hogy olyan méltóságos keresztény király, mint Mátyás, a fennálló szövetség ellenére, azt az árulót, a ki a fő végházakat a töröknek ígérte, promoveálta volna. Különben Géczy András mellett csak magyar *Ogli* basa van, mintegy 4—5 ezer törökkel és bár Radulnak is megparancsolták, hogy segítse, Báthory épenséggel nem tart tőle. Megkereste a basákat, hogy addig míg a portára

küldött követei vissza nem érkeznek, vesztég maradjanak. (U. o. fasc. 95. nr. 23.)

Bicse vára, június 25. A nádor utasítása Csuthy Gáspár és Litassy István számára, kiket az erdélyi fejedelemhez küldött.

Jelentsék, hogy a nádornak sok fáradsága után sikerült a tokaji végzéseket megerősíttetni a királlyal és adják át a fejedelemnek másolatban. Az eredeti szerződést akkor fogja megkapni, mikor a hajdúkat kitelepíti Magyarországból és Egry István, Nadányi Gergely, meg Fekete Péter jószágait vissza adja. Legnagyobb akadálya Báthory dolgainak a szászokkal való egyenlensége, mert az egész imperiumbeli fejedelmek közben járnak a császárnál a szászok érdekében «holott azt itélik, hogy ő felsége csak az német nemzetnek gyűlölségiért persequálván, exterminálni akarná őket». Ezt pedig el nem tűrik. Béküljön ki tehát Báthory a brassaikkal és a többivel, adja vissza szabadságukat, mert különben teljességesen meggyűlölteti magát. (U. o. fasc. 96. m. 23. Töredék.)

DR. KOMÁROMY ANDRÁS.